STUDIES OF THE OTTOMAN DOMAIN
Cilt:1 Sayı:1 Ağustos 2011 Issn: 2147-5210
www.thestudiesofottomandomain.com

ÖZDEMİR Cafer**, Âşık Tarzı Türk Şiirinde Osmanlı Toplum Hayatı,** Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011, ISBN 978-605-5397-09-8, 552 s.

Ömer SARAÇ*

"Âşık Tarzı Türk Şiirinde Osmanlı Toplum Hayatı" Yard. Doç. Dr. Cafer Özdemir'in[1] ilk kitabıdır. Özdemir, bu eseri 2011 yılında Doç. Dr. Bekir Şişman danışmanlığında doktora tezi olarak hazırlamıştır. Eserin bir kitap olarak yayınlanması aynı yıl içinde, yaklaşık altı ay sonra gerçekleşmiştir.

Türk milli kültürünü, biçim ve içerik yönünden bizlere en sade ve en dolaysız biçimde aktaran unsurlardan biri "Âşık Tarzı Türk Şiir Geleneği"dir. Âşıklar, milletin duygu ve düşüncelerini terennüm ederken kültür malzemelerini bir araç olarak kullanırlar. Bu da kültür unsurlarının gelecek kuşaklara en güzel biçimde aktarılmasını sağlar.

Edebî metinler, içinden çıktığı toplumun sosyal, siyasal, kültürel, tarihî ve ekonomik unsurlarını yansıtır. Dönemin zihniyetini anlamak için bu dönemlerde ortaya konan eserleri incelemek ve değerlendirmek yerinde olacaktır. Âşıkların şiirlerinden yola çıkılarak dönemin toplum hayatına ilişkin unsurları tespit edilmiş olur. Böylece geçmişte toplum hayatında yer alan unsurlardan hangilerinin günümüzde yaşadığı ya da yaşatılmaya çalışıldığı ortaya konulabilir.

Fuat Köprülü, Osmanlı döneminde teşekkül eden Âşık Edebiyatı metinleri üzerindeki incelemelerin önemini şöyle ifade etmektedir: *"Eski Osmanlı cemiyetinin içtimâî şartları dairesinde izah ettiğimiz Âşık tarzı, bugün artık geçmişe karışmış olmakla beraber, bize bıraktığı oldukça zengin mahsuller, edebî servetimizin mühim bir parçasını teşkil etmektedir. Bu bakımdan, Osmanlı Türklerinin manevî kültürü tarihini tetkik ederken, Osmanlı Türk edebiyatının bu hususi şubesini asla ihmal etmemek, sade edebî tarih değil, içtimâî (sosyal) tarih araştırmalarının bütünlüğü için de bir zarurettir."* (1962: 46) Hilmi Yavuz da "Türkiye'nin Zihin Tarihi" adlı eserinde Fuat Köprülü'de geçen "manevî kültür tarihini"

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Fen-Edebiyat Fakültesi. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi. E-posta: omersarac57@hotmail.com
[1] ÖZDEMİR Cafer, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

zihniyet tarihinin bir parçası olarak görmekte ve Âşık Tarzı Halk Şiirinin de zihin tarihimizin bir kısmını oluşturduğunu ifade etmiştir (2009: 12-13).

Cafer Özdemir, kitabının ön sözünde, 16. yüzyılın ozanlık geleneğinden âşıklık geleneğine geçiş dönemi olduğunu belirterek söz konusu çalışmanın 17, 18 ve 19. yüzyılları kapsadığını ifade etmiştir. Ayrıca çalışma, orijinal metinlerden ziyade, daha önceden yayınlanmış şiirler üzerinden yürütülmüştür. Yukarıda belirtilen yüzyıllar arasında yaşayan 89 halk şairinin 4771 şiiri incelenerek bunlardan 2907 beyit / dörtlüğün toplumsal hayatla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Alıntı yapılan dörtlüklerden konu ile ilgili olan kelime, kelime grupları ya da mısralar koyu harf karakteriyle yazılarak dikkatlerin bunlar üzerine yoğunlaşması amaçlanmıştır.

Cafer Özdemir'in kitabı "Giriş"ten sonra on dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, çalışma yöntemi gibi konular üzerinde durularak çalışmanın bilimsel altyapısı oluşturulmuştur. Kitabın metin kısmında ise şu başlıklar yer almaktadır: "Âdet ve Uygulamalar", Âşıklık Geleneği", "Eğitim", "Eğlence", "Ekonomi", "Giyim-Kuşam", "İnanış ve Ritüeller", "Kişiler", "Maddi Kültür", "Mimari", "Mutfak", "Sağlık", "Savaş" ve "Yönetim". Bu on dört ana başlığın altında konu ile ilgili alt başlıklar da yer almaktadır.

Çalışmada elde edilen veriler, "Sonuç" başlığı altında genel değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu veriler; 17, 18 ve 19. yüzyıllara göre tablo halinde sunularak, örnek olarak alınan halk şairinin çalışmaya toplumsal yapının hangi unsurlarıyla ve kaç örnekle yansıdığı belirlenmiştir. En fazla şiir örneği 17. yüzyıldan; halk şairi olarak da Karacaoğlan'ın (392) şiirlerinden alınmıştır. Konular bazında en çok örnek metin, âdetler (208), giyim-kuşam (182), ekonomi (164) ve yönetim (159) alanlarında sunulmuştur.

William Bascom, folklorun eğlenme ve eğlendirme; değerlere, kurumlara ve törelere destek verme; kültürü gelecek kuşaklara aktarma ve toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma gibi dört önemli işlevinden bahsederken İlhan Başgöz bu dört işleve ilave olarak protesto işlevini ekler (Başgöz,1996: 1). Cafer Özdemir de; *"Halk şiiri bu beş işlev açısından değerlendirilirse yıllar sonrasını da ilgilendiren işlevin 'kültürü gelecek kuşaklara aktarma' işlevi olduğu görülür. Çünkü icra bağlamında bu işlev düşünülemez; sözlü kültür yazılı hale getirilip kalıcılığı sağlandıktan sonra bu görev yerine getirilmiş olur."* ifadelerini kullanarak, bu çalışma ile kalıcılığı sağlanan kültürel malzemenin anlamlandırılması, yorumlanması ve unutulanların gün ışığına çıkarılması sağlanmıştır. (s. 13)

Yazar, bu çalışmasıyla halk şiiri ile sosyal ve kültürel hayat arasındaki bağı açık bir biçimde ortaya koymuştur: *"Osmanlı'nın son üç yüzyılında Âşık Tarzı Halk Şiiri şeklinde*

belirginleşen halk şiiri ile sosyo-kültürel hayat arasında güçlü bir bağ olduğu tespit edilmiştir. Halk şairlerinin kültürel değerleri yaşadıkları topluma benimsetme, gelecek kuşaklara aktarma ve çeşitli katmanlar arasında (yönetici-halk/şehirli-köylü) iletişim/haberleşme fonksiyonunu başarıyla gerçekleştirdikleri belirlenmiştir." (s. 530)

Cafer Özdemir, halk şairlerini toplumun aslî unsurları olarak görmüştür. O, bu durumu şöyle ifade etmektedir: *"Âşıkların halk kültürünün hemen hemen her alanını kapsayan konularda şiirler söyledikleri; halktan kopuk yaşamadıkları gibi yönetici tabakası ve okur-yazar kesimi ile de etkileşim içinde oldukları ve bu anlamda halkın ortak sorunlarına duyarsız kalmadıkları ve onlara tercüman oldukları görülmektedir."* (s. 533).

Çalışma sonucunda, Anadolu Türklerini diğer milletlerden ayıran kültür kodları tespit edilmiş ve geleneğe bağlı şairlerin toplumsal hayatın nabzını tuttuğu görülmüştür.

"Âşık Tarzı Türk Şiirinde Osmanlı Toplum Hayatı" adlı eseri bilim dünyasına kazandıran değerli bilim insanı Yard. Doç. Dr. Cafer Özdemir'e ve bu kıymetli eseri bizlerle buluşturan Kitabevi Yayınları'na teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA:

1. BAŞGÖZ, İlhan; **"Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu)" Folkloristik Prof**. **Dr**. **Umay Günay Armağanı**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1996.
2. KÖPRÜLÜ, Fuat; **Türk Saz Şairleri I-V**, Milli Kültür Yayınları, Ankara, 1962.
3. ÖZDEMİR, Cafer; **Âşık Tarzı Türk Şiirinde Osmanlı Toplum Hayatı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.
4. YAVUZ, Hilmi; **Türkiye'nin Zihin Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.